

Віктор Квасниця
доктор геол.-мінер. наук,
професор,
президент Українського
мінералогічного товариства,
м. Київ

Дарія Черниш
канд. геол. наук,
учений секретар Українського
мінералогічного товариства,
м. Київ

Рис. 2. Погашений блок марок із зображеннями мінералів України і конверт із логотипом Українського мінералогічного товариства.

Перші мінерали на марках України

У 2009 році Укрпошта й Українське мінералогічне товариство розпочали випуск нової та дуже цікавої серії поштових марок "Мінерали України". Цьогорічний випуск присвячений мінералам, властивим для певних регіонів України. До них належать: **гірський криштал** — мармароський діамант Карпат, самородна сірка Прикарпаття, топаз і берил Волині, тигрове око Криворіжжя і керченіти Криму.

23 грудня 2009 року у Великому операційному залі Центру обслуговування споживачів Київської міської дирекції УДППЗ "Укрпошта" відбулося урочисте введення в обіг поштового блоку № 80 "Мінерали України". Спеціальне погашення маркового блоку здійснили заступник голови Державної адміністрації зв'язку *Надія Костриба* та директор Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України *Олександр Пономаренко* (рис. 1, 2, 3). Шестигранний кристал, утворений три-

кутними марками, презентує скарби українських надр. Зображені мінерали, знані у всьому світі, походять із родовищ Карпат і Прикарпаття, Волині, Криворіжжя і Криму.

Нелегка то була справа — обрати лише шість зразків із розмаїття скарбів, які подарували нам ще не до кінця розвідані глибини української землі. Нині кількість встановлених у надрах України мінеральних видів і різновидів наближається до 1200. Це менше третини від кількості мінеральних видів, відкритих у надрах планети Земля, але територія України займає всього лише 0,4% світової суші.

Серед українських мінералів є представники всіх типів і класів, а також усіх відомих геологічних утворень — магматичних, пневматолітових, метасоматичних, метаморфічних, ударно-метаморфічних (імпактних), гіпергенних і осадових. Також дуже широкий віковий діапазон їхнього утворення — від майже 3,8 млрд. років і донині.

Ці мінерали формують велике розмаїття типів гірських і осадових порід та різноманітних руд. Їх поширення на теренах України різне — від значних скупчень, що утворюють родовища корисних копалин, до рідкісних знахідок. Майже всі види мінеральної сировини виявлено в надрах України: понад 8 тис. родовищ, 20 тис. рудопросяв, 120 видів корисних копалин. Добре відомі всьому світу криворізькі мінерали заліза, нікопольські марганцеві мінерали, волинські рожеві та блакитні топази, роздольська і язівська сірка, микитівська кіновар, іршанські мінерали титану, самотканські мінерали титану і цирконію, артемівська кам'яна сіль, стебницька калійна сіль тощо. Графіт, п'єзокварц, каоліни, мінерали рідкісних металів, марганцеві, залізні і титанові руди, бурштин, декоративне каміння та інша мінеральна сировина нині є цілком конкурентоспроможними на світовому ринку. Перспективи відкриття нових мінералів у надрах України також великі, оскільки набір генетичних типів її кристалічних і осадових порід дуже широкий.

Обрані для зображення на марках мінерали, по-перше, якнайширше представляють регіони України з родовищами, що мають стратегічне значення для економіки країни ще з часів СРСР. Другим вирішальним критерієм стала промислова і/чи ювелірна цінність того чи іншого каменю. Крім того, бралось до уваги ще й те, наскільки мінерал рідкісний на території СНД чи у світі загалом. Зрештою для фотосесії з наступною комп'ютерною обробкою відібрали зразки кварцу, сірки, топазу, берилу, тигрового ока й альфа-керченіту.

Уперше в історії українського марковидання при створенні поштового блоку застосовано одразу чотири технології. Блок із шести марок трикутної форми, представлених у вигляді шестикутника, набув неповторної чарівності та натуральності через поєднання технологій конгревного тиснення та тиснення плівкою з голографічним ефектом. У такий спосіб відтворено природний блиск, глибину кристалів і гру світла в них, у чому можна переконатися, побачивши на власні очі марковий блок (фото цей ефект, на жаль, передати не в змозі).

У тривалій копіткій роботі над створенням блоку брали участь: художниця Лариса Мельнік, експерти з Українського мінералогічного товариства й Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семеника НАН України, фахівці Державного підприємства "Поліграфічний

комбінат "Україна" з виготовлення цінних паперів", члени Редакційно-художньої ради з питань видання поштових марок, маркованих конвертів і карток в Україні.

Отже, для перших зображень на марках України обрані мінерали, які є не тільки характерними для певних регіонів України, а навіть, до певної міри є ендемічними утвореннями її надр. До них належать гірський кришталь — мармароський діамант Карпат, самородна сірка Прикарпаття, топаз і берил Волині, тигрове око Криворіжжя і керченіти Криму.

Мармароські діаманти (від назви Мармароського масиву в Карпатах) — це добре огранені прозорі безколірові кристали кварцу (рис. 4). Вони поширені в Українських, Румунських, Словацьких і Польських Карпатах, утворилися в прожилках кристалічних порід (пісковиках і сланцях). Однак, саме в Українських Карпатах ці кристалики кварцу мають найбільше поширення. В літературі і серед місцевого населення Карпат ці надзвичайно блискучі кристалики кварцу ще відомі як галіційські діаманти, драгоміти, драконіти й угорські діаманти. Кристали двоголові, мають незначні розміри (до 1 см за видовженням), майже діамантовий блиск граней і містять включення вуглеводнів. Відносно подібні кристали кварцу знайдені на території України ще в Криму і Донбасі. Такі кристали кварцу викликають інтерес як фіксатори міграції нафтових флюїдів, а також як колекційний і напівкоштовний мінерал.

Самородна сірка із осадових порід Прикарпаття (рис. 4) донедавна була однією з головних корисних копалин

регіону і країни; розроблялося декілька її родовищ. Цей мінерал можна назвати хлібом хімічної промисловості. Нині значні за розмірами солон'яно-жовті кристали самородної сірки та їх зростки разом з прекрасними кристалами кальциту, целестину і бариту із родовищ Прикарпаття можна побачити в мінералогічних музеях Києва, Львова, у виробничих і приватних колекціях.

Кристали берилу і топазу із камерних пегматитів Східної Волині (рис. 4), крім волинського бурштину, є чи не єдиною найкращою ювелірною сировиною України. За якістю, розмірами і красою волинські кристали берилу і топазу відповідають найкращим світовим аналогам. Одна з унікальних збережених колекцій цих мінералів міститься в Музеї коштовного і декоративного каміння Міністерства фінансів України у смт. Володарськ-Волинському Житомирської області, а також у інших мінералогічних музеях країни. Серед них ювелірні іменні кристали: медово-жовтий кристал топазу "Золоте Полісся" масою 5390 г і майже безбарвний кристал топазу "Джерельце" масою 3607 г, небесно-блакитні кристали топазу "Казка" масою 2814 г і "Академік О.Є. Ферсман" масою 2107 г, високопрозорі зелені кристали берилу "Апостоли Петро і Павло" масою 6009 г і "Академік Є.К. Лазаренко" масою 4879 г тощо.

Звичайно, що головними і визначальними для такого індустріального регіону як Криворіжжя і для економіки країни в цілому є мінерали залізних руд, різні оксиди заліза. Однак вирішили винести на марку найкрасивіший мінерал регіону — *тигрове око*

Рис. 1. Погашення блоку марок із зображеннями мінералів України

Рис. 3. Експерти Українського мінералогічного товариства й Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка Національної академії наук України біля стенду блоку марок "Мінерали України"

Рис. 4. Марки із зображенням мінералів

(рис. 4), досить рідкісний і багатий на незвичайні барви мінерал. Його знаходять у сланцях і роговиках. Тут же трапляється котяче око і соколине око. Тигрове око належить до напівкоштовного каміння України. Подібні утворення були знайдені ще у камерних пегматитах Волині, проте вони дещо відрізняються між собою за мінеральним складом. Тигрове око — колекційний і декоративний матеріал, ювелірно-виробна сировина.

Керченіти з осадових залізних руд Керченського півострову є також рідкісними мінералами України. За кольором і особливостями хімічного складу виділяють декілька їх різновидів. Керченіти є продуктами окиснення віваніту, і саме вони, а не віваніт, становлять основну частину блакитних, синіх, зелених і чорних фосфатів цих руд. Керченіти є прекрасним колекційним матеріалом (рис. 4). Особливо вражають променеві зростки різнобарвних кристалів керченіту, які виповнюють черепашки молюсків.

У наступній серії марок про українські мінерали ми хотіли би показати ті мінеральні види, які були відкриті вперше у світі на території нашої країни: це *органічний мінерал карпатит* ($C_{32}H_{17}O$) із Закарпаття і *мінерал сульфатної калійної солі сингеніт (калушит)* ($K_2Ca[SO_4]_2 \cdot H_2O$) із Прикарпаття, а також мінерали, які є, чи можуть стати економічно важливими корисними копалинами країни: *графіт* із Поділля, *діамант (алмаз)* із Середнього Придніпров'я, *самородне золото* із Закарпаття і *самородна мідь* із Західної Волині.

